

KİTABŞÜNASLIQ

Mehmanəli MƏMMƏDOV

Pedaqoji elmlər namizədi, baş müəllim

TİBB ƏDƏBİYYATININ CƏSİDLƏRİ

Tibb elmi qədim köklərə malik bir elm sahəsidir. Onun əsas vəzifəsi tibbi diaqnoz qoymaq, müalicə və xəstəliklər haqqında xəbərdarlıq etmək, insanların sağlamlığını möhkəmləndirməkdir. Bu elm sahəsi, həmcinin elmi və təcrübi fəaliyyət sahəsi olub xəstə və sağlam insanların orqanizmində baş verən prosesləri öyrənir. Tibb elmləri öz inkişafına görə biologiya, fizika, kimya və texniki elmlərlə sıx bağlıdır. Zaman keçdikçə tibb elmi inkişaf etmiş və bu da mövcud sahədə nüxtəlif səpgili kitabların yaranmasına səbəb olmuşdur.

Tibbi kitablar nəşriyyat və kitab ticarəti müəssisələri üçün tərtib edilmiş vahid təsnifat cədvəlinin 41-çi bölməsində (Səhiyyə. Tibb elmləri) qruplaşdırılır.

Tibb kitabı nəzəri və praktiki tibbin nailiyyətlərini özündə əks etdirən nəşrlərə deyilir. Onun əsas predmetini elmi tibbi biliklər və xəstəliyin praktiki sağaldılma təcrübəsi, həmcinin dövlətin və ictimaiyyətin, insanların sağlamlığına və möhkəmliyinə yönəldilmiş tədbirlər təşkil edir. Tibb ədəbiyyatı hər bir tibb işçisinə lazımdır. Həkimlər, tibb bacıları müasir səhiyyənin praktiki nailiyyətlərini bilməli, öz bilik səviyyələrini daim yüksəltməlidirlər. Kitab nəşrində tibb ədəbiyyatı aşağıdakı mövzu komplekslərinə bölünür: A- ümumi məsələlər; B- profilaktik aya aid nəşrlər; S- tibbi bioloji elmlər; D- kliniki fənlər; E- tətbiqi tibb elmlər.

A. Ümumi məsələlər üzrə tibbi ədəbiyyatı tibbi kitabları icərisində elədə önəmli olmamasına baxmayaraq səhiyyənin gələcək inkişafı üçün son dərəcə lazımlıdır. Bu kitablar səhiyyə təşkilatları və tibbi sənaye, təbabətin ümumi məsələlərini əhatə edir. Ümumi məsələlər üzrə nəşrlər monoqrafiyalar, məlumat kitabları və lü-

gətlər şəklində olmaqla tibbi statistika və kibernetikanın, eyni zamanda deontologiya, sosial və eksperimental tibbin, o cümlədən səhiyyə sisteminin bu günkü vəziyyəti və inkişafı ilə bağlı məsələlərini əhatə edir. Səhiyyə təşkilatları haqqında nəşrlər əsasən normativ-tətbiqi xarakter daşıyır. Onlar sosial gigiyenaya həsr olunmaqla tibbi sanitar tədbirləri profilaktik-müalicə yardımını, sanitar-epidemioloji və əzvacılıq işini, həm də uşaq və onların müdafiyyəsi məsələlərini əhatə edir.

Ümumi məsələlərə aşağıdakı nəşrlər daxildir:

1. Tibbin ümumi məsələlərinə dair nəşrlər.

2. Səhiyyənin təşkilinə dair nəşrlər.

3. Tibb sənayesinə dair nəşrlər.

1. Tibbin ümumi məsələlərinə aid nəşrlər. Bu nəşrlərdə sağlamlığın qorunması məsələləri müasir dövrlə əlaqələndirərək işıqlandırılır. Belə nəşrlər adətən monoqrafiyalar, məlumat kitabları, lüğətlər və ümumi xarakterli ensiklopediyalar şəklində çıxır.

2. Səhiyyənin təşkilinə dair nəşrlər. Bu nəşrlərə sosial gigiyena, tibbi sanitariya təbirləri, müalicəvi-profilaktik və təcili yardım, aptek işi və s. daxildir. Bu növ ədəbiyyatın nəşri praktiki təlimatlarda əks etdirilir. Bundan başqa hər bir tibbi və gigiyenik biliklərə dair kitablar elmi-kütləvi xarakter daşıyır.

3. Tibb sənayesinə dair nəşrlər. Bu növ ədəbiyyat dərman istehsalını və tibbi texnologiyanı özündə əks etdirir. Bu sahənin də elmi, dərslik və soruq-məlumat nəşrləri mövqedir.

B. Profilaktikaya dair nəşrlər böyük sosial əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, xəstəliyin profilaktikası səhiyyənin ən əsas sahələrindən biridir. Xəstəliyin vaxtında qarşısının alınması bu ədəbiyyatın aktuallığıdır. Ölkədə profilaktika tədbirləri deyəndə əhalinin sağlamlığının qorunması və fiziki inkişafını təmin etmək üçün xəstəliklərdən vaxtında xəbərdarlıq kimi dövlət və ictimai tədbirlər nəzərdə tutulur. Profilaktik nəşrlərə aşağıdakılar daxildir:

1. Ümumi gigiyenaya dair nəşrlər.

2. Komunal gigiyenaya dair nəşrlər.

3. Qida gigiyenasına dair nəşrlər.

4. Əmək gigiyenasına dair nəşrlər.

5. Şüalanma gigiyenasına dair nəşrlər.

6. Uşaq və yeniyetmələrin gigiyenasına dair nəşrlər.

7. Epidemialogiya dair nəşrlər.

Ümumi gigiyena (1) ətraf mühitin insan sağlamlığına təsirini öyrənir. Elmi-kütləvi şəklində buraxılır. Komunal gigiyenaya (2) dair nəşrlər təbiət və sosial faktorların insana təsirini ümumi məskunlaşma şəraitində öyrənir. Komunal gigiyenaya aid kitablar insan sağlamlığına təsir edən suyun, havanın, torpağın və yaşadığı yerin metodikasını işləyir. Qida gigiyenası (3) düzgün və tam qidalanma problemlərini öyrənir. Əmək gigiyenası (4) istehsalın müxtəlif sahələrinə və peşələrində çalışan işçilərin sağlamlığını təmin etmək məqsədi daşıyır. Əmək gigiyenasına dair soruq-məlumat kitabları buraxılır. Şüalanma gigiyenası (5) kitablarda və broşuralarda ionlaşdırılmış şüalanmanın insan sağlamlığına təsiri və ondan qorunma tədbirləri haqqında məlumat verilir. Belə kitablar elmi monoqrafiyalar şəklində olur. Uşaq və yeniyetmələrin gigiyenasına dair ədəbiyyatda uşaqların doğulmasından, orqanizmlərin formalaşmasına qədər olan dövrdə onların sağlamlığının möhkəmləndirilməsinə dair geniş məlumatlar öz əksini tapır. Belə ədəbiyyat pediatrlar, məktəb həkimləri üçün nəzərdə tutulub. Epidemiyaya dair ədəbiyyat isə infeksiya xəstəliklərinin yayılmasının səbəblərini və onlara qarşı mübarizə tədbirlərini əks etdirir. Bu sahəyə aid kitabların bəziləri dizinfeksiya, bəziləri dizinfeksiya, bəziləri isə derafizasiya praktikasını əks etdirir.

S. Tibbi bioloji elmlərə dair nəşr. Bu ədəbiyyat növü birbaşa biologiya ilə bağlıdır və insan anatomiyası və fiziologiyasını, tibbi biokimya və biofizikası, ümumi patologiyası, tibbi parazitologiyası və mikrobiologiyası, eyni zamanda formokologiyası və taksikologiyası da əhatə edir. Buna aşağıdakı kitablar daxildir:

1. İnsanın anatomiyası və fiziologiyası, tibbi biokimya və biofizika.

2. Ümumi patologiya.

3. Tibbi mikrobiologiya və parazitologiya.

4. Farmakologiya, formasiya və taksikologiya.

1. İnsan anatomiyası və fiziologiyasına aid bir çox nəşrlər biologiyaya aid olsa da, əslində onların imkanı tamam başqa istiqamətdədir. Belə ki, bioloji elmlər tibb elminin özülünü təşkil edirlər. Ona görə də hissə-hissə tibb institutlarında öyrənilir. Bu da aydındır ki, hər bir tibb işçisi xəstəliyi sağaldıb onu tanımaq üçün hər şeydən əvvəl insan orqanizminin quruluşuna və onun funksiyalarına bələd olmalıdır. Məhz buna görədir ki, tələbdən irəli gələcək çoxlu sayda dərslik və dərs vəsaiti çap olunub. Fiziologiya elmi ilə tibbi bio-

fizika və tibbi biokimya sıx bağlıdır. Bu sahədə tibb işçilərinə kömək məqsədi ilə elmi, dərslik və istehsalat ədəbiyyatı hazırlanmışdır.

2. Ümumi patologiyada irsi xəstəliklərin yaranması və onların inkişafı əsas yerlərdən birini tutur. Bu sahənin inkişafı əsasında alimlər bir çox irsi xəstəliklərin müalicəsini biologiya, fizika, kimyaya əsasən tapıblar. Ümumi araşdırmalar nəticəsində tibdə "tibbi genetikə" adlanan yeni elm yaranmışdı. Hansıki, orqanizmdə irsi dəyişiklikləri və xəstəlikləri öyrənir. Müasir dövrdə bu elmin inkişaf etməsi ilə əlaqədar olaraq mağazalarda bu sahəyə dair elmi və istehsalat kitablarına tez-tez rast gəlinir.

3. Tibbi mikrobiologiya və parazitologiya. Bu nəşrlərdə insanlarda infeksiyon xəstəlikləri yarada bilən, onların tapılması yolları, xəbərdarlıqlar və xüsusi preparatların köməyi ilə belə xəstəliklərin sağaldılması metodları haqqında ətraflı danışılır. Belə ədəbiyyatın əsas hissəsini elmi monoqrafiyalar, tematik külliyyatlar təşkil edir.

4. Farmakologiyaya dair kitablar elmi və tətbiqi xarakter daşıyır. Orada dərmanların və preparatların əldə edilməsi, istehsalı, nəzarəti, saxlanması və hazırlanması araşdırılır. Farmakologiyaya dair nəşrlərdə soruq-məlumat kitabları daha çox yayılıb.

5. Toksikologiya kitablarında isə müxtəlif fiziki və kimyəvi elementlərin tərkibi, onların orqanizmdə hərəkətləri və zəhərlənmə ilə mübarizə kimi elementlərə rast gəlmək olar.

D. Kliniki fənlər. Tibbə dair nəşrlərdə bu növ ədəbiyyat aparıcı rol oynayır və ümumi tibb nəşrlərinin 70-80%-ni təşkil edir. Belə ədəbiyyat insanlarda xəstəliyin öyrənilməsinə, onların xəbərdarlığına, müalicəsinə və qarşısının alınmasına həsr olunur. Bu ədəbiyyatın mövzusu çox rəngarəngdir və onları aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. Terapeyaya dair nəşrlər.
2. Cərrahlığa, travmatologiyaya və ortopediyaya dair nəşrlər.
3. Onkologiyaya dair nəşrlər.
4. Infeksiyon xəstəliklərə dair nəşrlər.
5. Veneroloji və dermatoloji xəstəliklərə dair nəşrlər.
6. Nevropatologiya, neyroxirurgiya və psixotriyaya dair nəşrlər.
7. Stomatologiyaya dair nəşrlər.
8. Oftalmologiyaya dair nəşrlər.

9. Otorinololaringologiyaya dair nəşrlər.

10. Uralogiyaya dair nəşrlər.

11. Gnikologiyaya və mamalığa dair nəşrlər.

12. Peditriyaya dair nəşrlər.

Bütün bunları yekunlaşdıraraq belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, tibbi ədəbiyyat üzrə çeşidlər, nəzəri və praktiki tibbin nailiyyətlərini, həmçinin aparıcı müəssisələrin müalicə-profilaktik təcrübələrini özündə əks etdirən nəşriyyatlar tərəfindən cap olunur. Bu nəşrlərin əsas mahiyyətini xəstəliklərin praktiki müalicəsi, tibbi elmi biliklərlə yanaşı, həm də insanların sağlamlılıqlarının qorunmasına və möhkəmləndirilməsinə yönəldilmiş tədbirlər təşkil edir. Belə monoqrafiyalar, məlumat kitabları və vəsaitlər həkimlər, orta səhiyyə işçilərinə ünvanlandırılır. Bu səpgili nəşrlərin əksər hissəsi "Orta səhiyyə işçisinin kitabxanası" və "Praktik həkimin kitabxanası" seriyaları kimi hazırlanıb.

Hazırda tibb elmi yüksək səviyyədə inkişaf etmiş və yeni-yeni nailiyyət əldə etmişdir. Bu yenilikləri cəmiyyətə çatdırmaq üçün səhiyyə və tibbin ayrı-ayrı sahələrinə dair müxtəlif kitablar yazılmalı və bu da kitab mağazaların çeşidində öz əksini tapmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Vəliyev İ. Ö. *Redaktənin əsasları*. - B.: Günəş, 2003. - 183 s.
2. Н. М. Сокоркий. *Теория и практика редактирования*. - М.: Высшая школа, 1980. - 328 с
3. *Редактирования отдельных видов литературы* / Под. Ред. Проф. Н.М. Сикорского. - М.: Книга, 1987. - 367 с
4. А. С. Милгин. *Методика и техника редактирования текста*. - М.: Книга, 1972. - 318 с.

Мамедов М.

Ассортимент медицинской литературы

Резюме

В статье отражены характеристика всех видов медицинской литературы.